

Academic Article:

Received: 2024-03-30;

Revised: 2024-05-05;

Accepted: 2024-06-10.

พุทธทัศนะความตาย: อาลัยถกต่อการตายของนิสิต สาขาวิชานิติศาสตร์**คณะสังคมศาสตร์****Buddhist View of Death: Condolences over the Death of a Law Student from
the Faculty of Social Sciences****พระปลัดระพิน พุทธิสารโ****Phrapalad Raphin Buddhisar**

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Social Sciences, Mahachulalongornrajavidyalaya University

First/Corresponding Author, E-mail: raphind@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสะท้อนการมรณกรรมของนิสิตคณะสังคมศาสตร์และสะท้อนถึงแนวคิดเกี่ยวกับความตายตามคติทางพระพุทธศาสนา โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย การสัมภาษณ์และนำเสนอในรูปแบบของบทความทางวิชาการ ผลการศึกษาพบว่า พระพุทธศาสนามีแนวคิดเรื่องความตายและให้ใช้ความตายเป็นเครื่องกำหนดท่าทีต่อชีวิตที่เรียกว่า มรณานุสติ ความตายเป็นเครื่องมือในการระลึก ตระหนักรู้ และแสดงออกต่อความตายด้วยความไม่ประมาท มีสติ ระมัดระวัง ภายใต้กฎไตรลักษณ์ “เกิดขึ้น-ตั้งอยู่-ดับไป” ดังกรณีนิสิตสาขาวิชานิติศาสตร์เสียชีวิตด้วยโรคประจำตัวด้วยอาการสงบ ซึ่งเป็นการเสียที่ยังไม่สมควรแก่วัย แต่ก็อยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์และมีปลายทางเป็นความตายตามกฎแห่งธรรมชาติที่ว่าด้วยหลักอนิจจังลักษณะที่มีสภาพเปลี่ยนไปตลอดเวลาและดับไปในที่สุด

คำสำคัญ: พุทธทัศนะความตาย, มรณกรรม, คณะสังคมศาสตร์**Abstract**

This article aims to reflect on the death of a student of the Faculty of Social Sciences and Buddhist concepts about death according to Buddhist beliefs. This study employs documents, research works, and interviews, and then present in the form of academic article. The results of the study found that Buddhism has a concept of death and consider the death as a tool for determining an attitude towards life which is called Marananussati. Hence, the death serves as a profound reminder, an awakening, and a form of self-expression in relation to carelessness, mindfulness, and caution under the three Laws, so called “arising - remaining - passing away,” as in the case of law student who died peacefully from a chronic illness. It is

considered a loss that is not appropriate for one's age. But it is under the rules of the characteristics of Tilakkhana. Moreover, her passing reflects the laws of nature which calls the principle of Aniccalakkhana. It is a condition of changes and extinguish of all things in final.

Keywords: Buddhist View of Death, Death, Faculty of Social Sciences

บทนำ

ความทรงจำของเด็กหญิงตัวอวบอ้วน ผิวคล้ำ และเมื่อเจอทุกครั้งจะมีรอยยิ้มเปื้อนบนใบหน้าทุกครั้ง ที่พูดคุยสนทนา ซึ่งเป็นบุคลิกภาพของเด็กหญิงคนที่ผู้เขียนจะเขียนถึง คือ สุนิสา ทำเกวียน ทั้งหมดเป็นความทรงจำของเด็กผู้หญิงดังกล่าว และเพื่อนเรียนชื่อเล่นว่า หนูนา จนกระทั่งเวลา 07.00 น. ของวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2567 เพื่อนร่วมชั้นชื่อว่า ศิวตล ม่วงรัก นิสิตสาขาวิชานิติศาสตร์ที่มีน้ำหนักร้อยกว่ากิโลกรัม คล้ายกันกับหนูนา ที่ผู้เขียนกล่าวสัพยอกบ่อย ๆ ว่า “เมื่อไหร่จะแต่งงานกัน” ได้โทรมาบอกว่า หนูนา (สุนิสา ทำเกวียน) ตายแล้ว ฟังแวบแรกก็ยังไม่เชื่อเลยว่า เด็กสาวที่เห็นกันอยู่วันก่อน ทำไมจึงตาย จนกระทั่งเมื่อสอบถามได้ความว่า เธอเสียชีวิตด้วยโรคประจำตัวของเธอ จึงอึ้งไปชั่วขณะ และให้น้องผู้โทรประสานกับทางสำนักงานคณบดีคณะสังคมศาสตร์ และส่วนตัวก็ได้ประสานกับสำนักงานของคณะเพื่อแสดงออกตามความเหมาะสม ส่วนผู้เขียนได้ตรวจดูเที่ยวบินและวิธีการเดินทางกลับและร่วมงานศพของเธอตามกำหนดการ แต่ต้องปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบที่ต้องพัฒนาวารสารร่วมกับกองบรรณาธิการวารสาร ซึ่งมีทีมสนับสนุนของวิทยาเขตนครศรีธรรมราชมาช่วย จนกระทั่งเมื่อวันเผาศพในวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2567 ด้วยเหตุว่า ผู้เขียนมีตำแหน่งเป็นรองคณบดีฝ่ายวิชาการและความคุ้นชินที่ควรไปร่วมงานศพของเธอ แต่ต้องอยู่กับภารกิจจนวันสุดท้าย (ระหว่าง 4-10 มีนาคม พ.ศ. 2567) ที่จังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดสงขลา ก่อนเผาก็ได้ส่งข้อความถึงศิวตล (ม่วงรัก) ว่า คงไม่ได้กลับไปเผาหนูนา จึงใช้คำว่า ผากส่งวิญญาณเพื่อนด้วย แม่สิ๊ก ๆ จะรู้สึก ว่า ไม่อยากให้เป็นแบบนี้ จนกระทั่งเมื่อกลับมา ก็จะสอบถามคณะทำงานว่า ไปงานศพกลับมาหรือยัง คนเยอะไหม มีใครไปบ้าง ดังนั้น การเขียนบทความจึงสะท้อนอาลัยภายในการแสดงความรู้สึกไว้อาลัยต่อการจากไปของหนูนา ขอดวงวิญญาณของเธอจงไปสู่สุคติ พร้อมนำมาเขียนเป็นบทบันทึกเพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งความทรงจำว่า ครั้งหนึ่งเคยรู้จักเด็กที่มีอากัปกริยาที่ดูสดใสรุ่งเรือง จนเป็นที่ประทับใจของครูอาจารย์ เพื่อนและคนที่รู้จัก พร้อมนำมาเขียนเป็นความเรียงแสดงความไว้อาลัยไว้ ณ โอกาสนี้

ภาพ 1 กิจกรรมของผู้เขียนระหว่างวันที่ 4-10 มีนาคม พ.ศ. 2567

ขณะประชุมร่วมพัฒนามาตรสารกับคณะทำงานวิทยาเขตนครศรีธรรมราช (ภาพซ้าย)
และศึกษาดูงานวารสารฐานข้อมูล SCORPUS ของมหาวิทยาลัยลักษณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช (ภาพขวา)
(ถ่ายโดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2567)

ภาพ 2 กิจกรรมของผู้เขียนระหว่างวันที่ 4-10 มีนาคม พ.ศ. 2567

ณ หน่วยวิทยบริการ มจร จังหวัดสงขลา (ภาพซ้าย)
และศึกษาดูงานภายใต้ MOU ที่ทำร่วมกันที่สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ (ภาพขวา)
(ถ่ายโดยผู้เขียน เมื่อวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2567)

ภาพลักษณ์แห่งความทรงจำ

ส่วนตัวผู้เขียนจะทำตัวเป็นกันเองกับนิสิตเปล่ง่าย ๆ คือ ไม่มีมาดหรือทรงของความเป็นอาจารย์หรือผู้บริหารเสียทีเดียว นิสิตจึงเข้าหาได้ง่ายเข้าถึงได้ตลอด จึงทำให้เข้าถึงเด็กได้พอสมควรและที่สำคัญ ด้วยความที่ผู้เขียนสอนหนังสือเด็กมาแต่เยาว์วัยด้วยเมื่อครั้งเป็นนิสิตคณะครุศาสตร์ชั้นปีที่ 1 ก็ได้ไปสอนหนังสือนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนมัธยมวัดบึงทองหลาง เมื่อประมาณ พ.ศ. 2536 และประสบการณ์สอนก็จะพบแต่เด็กกับวัยรุ่น และทำกิจกรรมเนื่องด้วยเด็กมาจนกระทั่งปัจจุบัน ดังนั้น ท่าทีและการแสดงออกต่อกลุ่มวัยรุ่นที่ตัวเองต้องมาเป็นผู้บริหารจึงปรับและนำสิ่งเหล่านี้มาใช้ด้วยเช่นกัน ง่าย ๆ สบาย ๆ กันเอง ดังนั้น ด้วยความที่เข้าถึงง่ายและคุ้นชินกับทุกคน เด็กจึงไม่เกรงใจเมื่อต้องเจอผู้เขียน ทั้งเมื่อได้มาทำกิจกรรมที่คณะสังคมศาสตร์หรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่เนื่องด้วยกิจกรรมจิตอาสา เช่น เป็นแรงงานอาสาของคณะสังคมศาสตร์ในกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยงานที่ต้องใช้คน เรียกขานว่าใช้ได้ตลอด โดยเฉพาะกับคณะทำงานของสำนักงานเลขานุการคณะบดีคณะ

สังคมศาสตร์ หรือการไปทำกิจกรรมที่เนื่องด้วยสาขาวิชาที่เรียนดังที่หัวหน้าภาควิชานิติศาสตร์ (สมศักดิ์ สุกเพ็ง, 2567) ได้เขียนสะท้อนคิดไว้ในไลน์ไว้ว่า

สุณิสสา ทำเกรียน

- เป็นเด็กที่มีความรักและความมุ่งมั่นต่อวิชาชีพกฎหมายอย่างมาก จึงขยันและตั้งใจเรียนอย่างมากตั้งแต่ปี 1 ถึงปี 4
- ช่วงหลังมีปัญหาสุขภาพเข้านอน รพ. เคยไปเยี่ยมก็ยังบ่นห่วงแต่เรื่องเข้าเรียนไม่อยากขาด
- คุณความดีที่ลูกศิษย์คนนี้ทำเพื่อสาขาเพื่อมหาวิทยาลัยล่าสุด คือ เป็นตัวแทนของสาขานิติศาสตร์ตัวแทนของมหาวิทยาลัยเข้าร่วมกิจกรรม/แข่งขันตอบปัญหาทางกฎหมายทั้งในระดับจังหวัดและระดับภาค
- ขอลูกศิษย์จงไปสู่สุคติโลกสวรรค์
- ขอแสดงความเสียใจต่อครอบครัวเทียมเกรียน

ด้วยความเสียใจอย่างมาก

สมศักดิ์ สุกเพ็ง

ภาพ 3 กิจกรรมแข่งขันตอบปัญหากฎหมายในนามภาควิชานิติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ (ภาพซ้าย)
การมีจิตอาสาและมีส่วนร่วมตามที่หัวหน้าภาควิชานิติศาสตร์ได้เขียนและแสดงความอาลัยถึง (ภาพขวา)
(ถ่ายภาพโดยสมศักดิ์ สุกเพ็ง เมื่อปี พ.ศ. 2566)

ด้วยบุคลิกภาพของน้องผู้เสียชีวิตจะมีบุคลิกที่เปิด ยิ้มง่าย และมีปฏิริยาทำที่อ่อนโยน จึงทำให้ภาพลักษณ์ที่ดูอบอุ่น และเมื่อมีคนทัก จึงทำให้น้องดูน่ารักตามช่วงวัยและเป็นภาพแห่งความทรงจำที่คนได้คุ้นชินรู้จักจะจำภาพลักษณ์ของน้องได้ดีดังที่อาจารย์ผู้เคยทำกิจกรรมร่วมกับน้องได้สะท้อนคิดออกมาว่า

ขอแสดงความเสียใจ ด้วยความอาลัยยิ่ง เจอกันตอนปฏิบัติธรรม นื่องน่ารักมาก พูดได้หลายภาษา มีชื่อเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า ซูซานนิ อ.สร้อย เรียกน้องด้วยชื่อนี้ เรียกรอยยิ้มน้องได้ทุกครั้ง มาเที่ยวโลกมนุษย์ ชั่วโมงกว่า ๆ นางฟ้ากลับสวรรค์แล้ว...(สร้อยบุญ ทรายทอง, 2567)

หรือทักษะของผู้บริหารถึงไม่ได้ใกล้เคียง แต่เห็นด้วยตา ก็จะมีภาพจำในบุคลิกและลักษณะที่จดจำได้ง่าย
 ดังที่ผู้บริหารได้สะท้อนคิดต่อบุคลิกภาพและความทรงจำที่ปรากฏกับน้องไว้ว่า

เอ้า! เสียใจยิ่งครับท่านหัวหน้าภาควิชานิติศาสตร์ครับ นิสิตหญิงที่เสียชีวิต ช่วยงานกิจกรรม
 ของคณะดีมาก มีจิตอาสา ยิ้มแย้มแจ่มใส ขยันเรียน จะเห็นนั่งอยู่หน้าคณะสังคมศาสตร์บ่อย ๆ
 (ภัทรพล ใจเย็น, 2567)

หรือการที่ผู้เขียนได้สนทนากับนิสิตที่เป็นเพื่อนร่วมรุ่นคนละสาขาอย่างพระมหาศิวาบุตร ทัพชูวงศ์
 แห่งวัดยานาวา ซึ่งมีลักษณะที่อวบอ้วนน้ำหนักเกินกว่า 120 กิโลกรัม และเชื่อว่า ระวังหลับไปเฉย ๆ เรียกว่า
 เป็นโรคอ้วนตามภาษาทางการแพทย์ก็คงไม่ผิด ซึ่งมาพร้อมหลวงพี่ภูผา ศรีเฉลิม แห่งวัดโพธิ์ท่าเตียน ซึ่งมานั่ง
 คุยรอเวลากลับวัดที่ห้องสำนักงาน ผู้เขียนจึงได้เข้าไปเขียนกลอนหรือลำนำแสดงความอาลัยเพื่อระลึกถึง
 วิญญาณของน้อง ซึ่งหลวงพี่มหาทั้ง 2 ก็เขียนให้เดี๋ยวนั้นเรียกว่า นักกลอนโดยจิตวิญญาณ ดังข้อความที่ว่า

สุ ครีสร้อยสู่สรวงสวรรค์
 นิ ระแล้วทุกขโศก ลุล่วง
 สา รวิญญ์ ส่งสาวแก้ว คืบแมน
 อาลัยล่วงแล้ว ดวงแก้ว สุธยา (พระมหาศิวาบุตร ทัพชูวงศ์, 2567)

อาลัยถึงรอยยิ้มข้างแก้ม เห็นอยู่วันเรียงร้อยเหล่า อาโรคาถาถึงพุทธะความตาย ไม่มีผู้ใดเรื่อง
 ราษฎร์เสียหาย ตลอดกาลจากไปแล้วดวงแก้วของแม่ สุนิสาสุธยาสิ้นแห่งดวงแก้วอะไรแล้ว ออกจากวัด
 สงสารสู่สรวงอันสดใส ไม่มีใครรู้วันนี้เธอจากไปอีก วันคืนนั้นเล่าไม่มีผู้ใดอะไรเห็นสิ้นโลกา (พระภูผา
 ศรีเฉลิม, 2567)

ภาพ 4 สุนิสาส ทำเกวียน กับกิจกรรมสุดท้ายของชีวิต ทักษะศึกษาวัดใหญ่ชัยมงคล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หลังสอบ
 ภาษาอังกฤษเพื่อสำเร็จการศึกษา (ภาพถ่ายโดยสำนักงานคณะสังคมศาสตร์ เมื่อปี พ.ศ. 2567)

ภาพ 5 ภาพกำหนดการเสียชีวิตและฌาปนกิจศพ เมื่อวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2567
(ภาพถ่ายโดยสำนักงานคณะสังคมศาสตร์ เมื่อปี พ.ศ. 2567)

จากภาพรวมของข้อความทั้งหมดที่ยกมา ต้องการสื่อว่า ขอแสดงความไว้อาลัยต่อการจากไปของน้อง และข้าพเจ้าจะเก็บความทรงจำและภาพจำของน้องไว้เป็นที่ระลึกแห่งมิตรภาพและกาลเวลา ด้วยตัวเองต้องไปปฏิบัติกิจอยู่ต่างจังหวัดหลายวัน ตั้งแต่วันที่ 4-10 มีนาคม พ.ศ. 2567 ที่จังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดสงขลา ทั้งที่พยายามปลีกตัวกลับก่อน แต่ด้วยเงื่อนไขที่เหลื่อมกัน เช่น หากเดินทางด้วยรถไฟจากหาดใหญ่ในวันที่ 9 มีนาคม ก็จะถึงวันที่ 10 มีนาคม เวลา 12.00 น. โดยประมาณ หรือหากนั่งเครื่องบินในวันที่ 10 มีนาคม ก็จะถึงปลายทางภายในเวลา 12.30 น. จากนั้น ต่อเครื่องบินไปลงที่จังหวัดพิษณุโลก ก็จะเกือบ 15.00 น. แล้วนั่งรถต่อไปสถานที่จัดงาน อำเภอบัณฑล จังหวัดพิจิตร อีกประมาณ 80 กิโลเมตร ก็คงเลยกำหนดการเผาไปแล้ว เรียกว่า ไปเสียเปล่าโดยไม่ได้ร่วมงานในเย็นของวันที่ 9 มีนาคม จึงได้ส่งข้อความหาเพื่อนของน้องชื่อว่า ศิวตล ที่ผู้เขียนจะเฝ้าบอ ย ๆ ว่า เมื่อไรจะแต่งงานกัน ด้วยความที่น้องทั้งสองจะอวสานลักษณะคล้ายกัน แต่แตกต่างกันตรงเป็นผู้หญิงกับผู้ชาย และใช้คำว่า ผากส่งดวงวิญญาณน้องด้วย เพราะไม่สามารถไปร่วมงานน้องได้ จึงใช้ช่องทางนี้เป็นการสื่อสารแสดงออกต่อดวงวิญญาณของน้องไว้ ณ โอกาสนี้ และขอดวงวิญญาณของน้องจะไปสู่สัมปรายภพสุคติสถานตามคติในทางพระพุทธศาสนาสืบไปเทอญ

การแสดงออกต่อความตายตามแนวพุทธ

เมื่อกล่าวถึงความตายของนิสิต คณะสังคมศาสตร์ จึงต้องกล่าวถึงแนวคิดทางพระพุทธศาสนาที่ว่าด้วยความตายที่เป็นกลไกหนึ่งของชีวิต เรียกว่า เกิดมามีปัจจัยธรรมชาติ คือ ความตาย เรียกว่า เกิดมาอย่างไรก็ตาย แต่อีกนัยหนึ่งธรรมชาติของมนุษย์ คือ การกลัวความตาย ไม่อยากตาย แต่อีกนัยหนึ่งพระพุทธศาสนาก็

สอนให้มองความตายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต เรียกว่า ท่าทีหรือการแสดงออกต่อความตาย ดังที่พระพุทธศาสนา มีแนวคิดคำสอนในเรื่องมรณานุสติเพื่อให้ระลึกถึงความตายเป็นเหตุเป็นปัจจัยหลัก เรียกว่า ให้นึกถึงความตายนัยหนึ่งเพื่อให้เห็นความจริงของธรรมชาติ อีกนัยหนึ่งเพื่อสะท้อนคิดให้เห็นปัจจุบันขณะของชีวิต ชั่วเร็วก็ต้องไปถึงจุดนั้น หรือพุทธทาสภิกขุนำมาอธิบายความว่า ให้พิจารณาความตายเป็นปัจจัยหนึ่งของชีวิตที่เรียกว่า ตายก่อนตาย ตามคิดว่าด้วยเรื่องมรณานุสติเพื่อให้คนไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง ดังที่มีเรื่องในครั้งพุทธกาล

พระเจ้าสุปปพุทธะเป็นกษัตริย์ปกครองกรุงเทวทหะแห่งแคว้นโกลิยะ มีพระมเหสีนามว่า นางอมิตาเทวีแห่งกรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ พระองค์มีพระราชบุตร 2 พระองค์ องค์แรกเป็นพระราชโอรส มีพระนามว่า เจ้าชายเทวทัต ซึ่งต่อมาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาด้วย ส่วนพระองค์ที่ 2 เป็นพระราชธิดา มีพระนามว่า พระนางยโสธราหรือพิมพา ซึ่งเป็นพระชายาของเจ้าชายสิทธัตถะ ซึ่งต่อมาเจ้าชายสิทธัตถะได้ออกบวชและได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

เมื่อพระเจ้าสุปปพุทธะ โดยฐานะเป็นพ่อตาเจ้าชายสิทธัตถะ รวมทั้งพระเทวทัต ซึ่งเป็นราชโอรสไปบวชแล้วถูกธรณีสูบลงมหาเวจिनร ก็กลับมีจิตอาฆาตเจ้าชายสิทธัตถะหรือพระพุทธเจ้า เพราะทำให้พระเทวทัตต้องธรณีสูบ พระพุทธองค์ยังทำให้เจ้าหญิงโสธราธิดาของพระเจ้าสุปปพุทธะเป็นม่าย จึงกลั่นแกล้งพระพุทธองค์ด้วยการเกณฑ์อำมาตย์ข้าราชการไปนั่งเสพเมรัยขวางทางที่พระพุทธองค์จะออกบิณฑบาตโปรดเวไนยสัตว์ ซึ่งทางนั้นมีเพียงทางเดียวเท่านั้นที่พระพุทธองค์จะเสด็จดำเนินไปได้ เมื่อเสด็จดำเนินผ่านไม่ได้เพราะพระเจ้าสุปปพุทธะกับบริวารขวางอยู่วันนั้น พระพุทธองค์ทรงอดพระกระยาหาร 1 วัน พระอานนท์จึงทูลถามอยากจะทำอะไรของพระเจ้าสุปปพุทธะ พระพุทธองค์จึงทรงได้มีพุทธปฏิภาตรัสว่า ดูก่อนอานนท์ หลังจากนี้ไปนับได้ 7 วัน พระเจ้าสุปปพุทธะจะลงเอยติดตามพระเทวทัตไป

เมื่อบริวารของพระเจ้าสุปปพุทธะกลับไปถวายรายงาน พระเจ้าสุปปพุทธะก็มีจิตต้องการให้พุทธปฏิภาทของพระพุทธองค์เป็นความจริง จึงขึ้นประทับ ณ ปราสาท 7 ชั้น แต่ละชั้นมีนายทหารป้องกันแข็งแรง ตรัสกับนายทหารที่มีร่างกายกำยำนั้นว่า ถ้าเราเผลอลงไปข้างล่าง พวกเจ้าต้องห้ามเรา (พระณัฐภัทร กิจจากโร และคณะ, 2566)

สถานการณ์ข้างต้นนี้เรียกว่า หนีตาย หนีพุทธทำนาย และหนีกรรม ซึ่งวัดดวง วัดใจกันไปเลยว่า ใครจะอยู่ใครจะไปใน 7 วัน เมื่อพระศาสดาทรงทราบ ได้ตรัสพระคาถานี้กับพระอานนท์ว่า บุคคลที่ทำความชั่วไว้หนีไปแล้วในอากาศ ก็ไม่พ้นพ้นจากกรรมชั่วได้ หนีไปในท่ามกลางมหาสมุทร ก็ไม่พ้นพ้นจากกรรมชั่วได้ หนีไปสู่ชอกภูเขา ก็ไม่พ้นพ้นจากกรรมชั่วได้ เพราะเขาอยู่แล้วในประเทศแห่งแผ่นดินใด ความตายพึงครอบงำไม่ได้ ประเทศแห่งแผ่นดินนั้น หามีอยู่ไม่ โดยประกาศต่ออำมาตย์ ข้าราชการบริวารและพระบรมวงศานุวงศ์ไว้ ดังนั้นเพื่อมิให้นายทหารทั้งหลายต้องโทษ จนกระทั่งถึงวันที่ 7 วันนั้นปรากฏว่า ม้าแก้วซึ่งเป็นม้าทรงศึกที่พระเจ้าสุปปพุทธะโปรดปราน อาละวาดกระเทีปร้อง ร้องเสียงดังมาก พระเจ้าสุปปพุทธะเกิดเป็นห่วงม้า ด้วยอาการขาดสติจึงทรงลงจากปราสาทชั้น 7 แต่ปรากฏว่า นายทหารมิได้ขัดขวาง ด้วยคิดว่า เลยครบกำหนด 7 วันแล้ว

พอพระเจ้าสุปปพุทธะอย่างพระบาทเหยียบแผ่นดิน ก็ถูกพระธรณีสู่หายไปสู่มหานรกอเวจี ตรงตามพุทธฎีกาที่ตรัสไว้แก่พระอานนท์

จากข้อมูลที่ยกมาเกี่ยวกับพระเจ้าสุปปพุทธะ มิได้ตัดหรือปรับ แต่ให้ยืนยันกับข้อความเดิมเพื่อให้ได้ อรรถรสของการนำเสนอในองค์รวม และผู้เขียนขอใช้คำว่า พ่อตาพระพุทเจ้า ซึ่งได้เป็นไปตามคำทำนายว่า จะตาย แต่ก็แสดงออกต่อความตายว่า ไม่เชื่อและเป็นไปไม่ได้ จึงวางแผนการด้วยการหนีตายเหมือนคนรวยหนีตายด้วยยา เข้มละหลายหมื่นจนถึงหลายแสน หรือหาหมอที่ดีที่สุดเพื่อรักษา แต่ผลก็ต้องตาย แต่ในทางปฏิบัติหรือทำที่ของพระพุทศาสนาให้มองความตายเป็นกลไกรธรรมชาติที่เรียกว่า “อนิจจลักษณะ” ซึ่งมีความเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไปหรือตายไปนั่นเอง โดยแนวคิดนี้ที่ปรากฏในครั้งอดีตได้ยืนยันว่า ความตายเป็นเรื่องธรรมชาติ และในความเป็นธรรมชาติเหล่านั้นจะมีเขตแดนที่เรียกว่า บัญญัติแห่งความตายที่ถูกนิยามไว้

นอกจากนี้ ยังมีประเด็นเรื่องทำที่ต่อความตายที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทศาสนาดังกรณีของพระเจ้าปายาสีกับบทบาทนักวิทยาศาสตร์ที่สงสัยว่า ตายแล้วไปไหนหรือตายแล้วไปไหนอย่างไร

เจ้าปายาสีเชื่อว่า โลกหน้าไม่มี เหล่าสัตว์ผู้ผุดเกิดขึ้นไม่มี ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่ว ไม่มี จึงแสดงออกด้วยการกล่าวแก่มิตร อำมาตย์ ญาติที่ประพฤติไม่ตีว่า ถ้าตายไปแล้วได้ไปนรก ที่ประพฤติตีว่า ถ้าตายไปแล้วได้ไปสวรรค์ หรือเป็นเพื่อนกับเทวดา ให้กลับมาบอกตนด้วยว่า โลกหน้ามีอยู่ เหล่าสัตว์ผู้ผุดเกิดขึ้นมีอยู่ ผลวิบากของกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่วมีอยู่ คนเหล่านั้นรับคำเจ้าปายาสีแล้ว ก็ไม่มีใครกลับมาบอก

ถ้าสมณพราหมณ์ผู้มีศีลเชื่อว่า เมื่อตายไป จะได้พบคุณงามความดี เหตุใดจึงไม่ฆ่าตัวตายเสีย เหตุใดจึงประสงค์จะมีชีวิตอยู่ ไม่ประสงค์จะตาย ยังปรารถนาสุข เกลียดทุกข์

เจ้าปายาสีได้เคยนำนักโทษประหารมาใส่หม้อปิดให้มิดชิดแล้วนำมาเผาไฟ เมื่อรู้ว่า นักโทษนั้นตายแล้ว ก็ยกหม้อลงมา กะเทาะหม้อออก แต่ก็ไม่เห็นชีวิตออกจากร่างเลย

ได้เคยนำนักโทษประหารมาชั่งน้ำหนักก่อนจะประหารชีวิต และหลังประหารชีวิต ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่บอกว่า อ่อนกว่า ควรกว่าการงานกว่าผู้ที่ตายแล้ว

ได้เคยสั่งประหารนักโทษโดยไม่ให้ ผี หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูกเข้าแล้วนำร่างของนักโทษนั้นพลิกไปพลิกมา ทูบไปทูบมา ลากไป ลากมา แต่ก็ไม่เห็นชีวิตออกจากร่างเลย ตา หู จมูก ลิ้น กาย ก็อันเดิม แต่ไม่รู้รูอะไรผ่านอายตนะทั้ง 5 แล้ว

ได้เคยนำนักโทษประหารมาเชือดหนัง ฉีกเนื้อ ตัดเอ็น ตัดกระดูก ตัดเยื่อในกระดูก แต่ก็ไม่เห็นชีวิตออกมาจากร่างเลย (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 14: 352-386)

ประเด็นความตายเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ของพระเจ้าปายาสี ทำทุกอย่างเพื่อจะหาคำตอบว่า ตายแล้วไปไหน จนกระทั่งได้ฟังธรรมของพระกัณโถสยะ จึงละวางความเห็นที่ตัวเองมายึดถือมาวางทำที่แบบพระพุทศาสนา จึงเข้าใจว่า ตายแล้วไปไหนอย่างไรในแบบพระพุทศาสนาหรือพระพุทเจ้าจึงเรียกว่า ทำที่ความตายตามแนวพุท

หรือการที่พระภิกษุรูปหนึ่งบวชมาเพื่อให้พระพุทธรูปเจ้าแสดงฤทธิ์ให้ดู แต่ไม่เห็นสักที่จึงขอลาสิกขา ซึ่งในความหมายของการลาสิกขาของพระสูตรนี้มีความหมาย คือ ตายจากความเป็นอริยวินัย (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 22: 102-112) หรือคำสำคัญอีกคำหนึ่งคือคำว่า มรณภัย หมายถึง ภัย คือ ความตาย ดังนั้น ท่าทีของพระพุทธศาสนาอาจใช้คำว่า ภัย และแนวคิดทางพระพุทธศาสนาจึงเสนอแนวคิดในเรื่องหนีออกจากความตาย ด้วยความไม่ตาย คือ นิพพาน เป็นต้น ในส่วนนักปรัชญาร่วมสมัยอย่างนักปรัชญาสตอิก เชื่อว่า ความตายเป็นสิ่งธรรมดา แต่ความกลัวต่อความตายเป็นสิ่งที่เลวร้ายต่อจิตใจในบุคคลทั่วไป ดังนั้น การพิจารณาถึงความตาย (Death Contemplation) ในแต่ละวันจึงถือเป็นข้อปฏิบัติอย่างหนึ่งเพื่อสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจในการเผชิญหน้ากับความตาย (Sarit Khirirat, 2562) แปลว่า ความตายเป็นเรื่องปกติ อาจถูกมองว่าเป็นภัย (มรณภัย) แต่ท่าทีและการแสดงออกเป็นหัวใจสำคัญ ซึ่งอาจใช้คำว่า มรณานุสติ ตามหลักการทางพระพุทธศาสนาหรือการที่ตีช นัท ฮันท์ (11 ตุลาคม 1926 /พ.ศ.2469) นักเขียนและกวีที่สร้างความประทับใจให้กับคนทั้งโลก ซึ่งเขียนหนังสือกว่า 100 เล่ม และแปลเป็นภาษาอื่นประมาณ 40 ภาษามียอดขายกว่า 5 ล้านเล่ม เฉพาะในอเมริกาหนังสือขายดีเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง เช่น ปาฏิหาริย์แห่งการมีสติ (The Miracle of Mindfulness) สันติภาพทุกย่างก้าว (Peace is Every Step) ความโกรธ ปัญญาดับเพลิงแห่งโทสะ (Anger) และคำสอนว่าด้วยรัก (Teachings on Love) ท่านเป็นพระนิคายเซนได้รับการยกย่องให้เป็นบิดาแห่งการมีสติตื่นรู้ (Father of Mindfulness) ได้ถ่ายทอดผ่านบทสนทนาภายใต้บริบทว่ามนุษย์เราไม่มีเกิด ไม่มีตาย โดยท่านบอกว่า

เมื่อเรามองไปที่ท้องฟ้า และไม่เห็นก้อนเมฆที่รักอีกต่อไป

เราคิดว่า ก้อนเมฆได้ตายไปแล้ว

แต่ความจริง ก้อนเมฆยังคงดำรงอยู่ต่อไปภายใต้รูปแบบของฝนหรือรูปแบบอื่น ๆ

เกิดและตายเป็นเพียงปรากฏการณ์ที่เรามองเห็นบนพื้นผิว

หากมองอย่างลึกซึ้งเราจะพบว่า เราไม่มีเกิดและไม่มีตาย

มีแต่การสืบเนื่องที่ไม่หยุดยั้ง

เมื่อเราได้สัมผัสกับธรรมชาติแท้แห่งการไม่เกิดและไม่ตาย

เราจะไม่หวาดกลัวอีกต่อไป (สุทธิชัย หยุ่น, 2565)

ดังนั้น แนวคิดที่สำคัญของพระพุทธศาสนาหรือความตายเป็นธรรมชาติ เป็นปรากฏการณ์หนึ่งของมนุษย์ แต่ท่าทีต่อความตายแตกต่างกันไปตามเหตุปัจจัยและชุดความเชื่ออาจจะเป็นความเชื่อตามเงื่อนไขทางสังคม หรือศาสนาของสังคมนั้น ๆ แต่อย่างไรเสีย ทุกคนต้องตายเป็นปัจจัยสำคัญ แต่การแสดงท่าทีหรือวางท่าทีต่อความตายเป็นหัวใจสำคัญที่ไม่ยิ่งหย่อนกว่ากันดังที่ผู้เขียนยกจากนักปราชญ์และในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเพื่อบอกและสื่อสารว่า พระพุทธเจ้าและพระพุทธศาสนามีท่าทีแบบนี้ดังปรากฏ

พระพุทธศาสนากับความตาย

ในขณะที่ผู้เขียนกำลังเขียนเรื่องอาลัยกถา ก็ค้นหาข้อมูลผ่านระบบออนไลน์ ได้ไปพบข้อความที่ปรากฏในเรื่องความตาย: พระพุทธเจ้าสอน สติปัฏฐาน จอบส์ปฏิบัติ ที่เขียนโดยพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (2559) ก็เลยนำมาประมวลรวมนำเสนอให้เห็นว่า พระพุทธศาสนามีทัศนะร่วมต่อประเด็นความตายอย่างไร ดังปรากฏเป็นข้อความว่า

ในขณะที่กลุ่มคนจำนวนมากในโลกนี้กำลังประหวั่นพรั่นพรึงหรือหวาดกลัวต่อความตายจากมหันตภัยทางธรรมชาติ และวิกฤติการณ์อื่น ๆ เพราะอาจจะไม่ประจักษ์ชัดว่า ความตาย คืออะไร จะตายเมื่อใด และตายแล้วจะไปไหน อย่างไรก็ตาม กลุ่มคนบางกลุ่มมิได้ใส่ใจต่อคำถามเหล่านี้ ในทางกลับกันได้นำเอาความตายมาเป็นเครื่องมือในการแรงจูงใจ (Motivation) และแรงบันดาลใจ (Inspiration) ที่สำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงโลก ไม่ว่าจะเป็นโลกภายในและโลกเทคโนโลยี บุคคลที่สามารถนำความความตายมาสร้างแรงบันดาลใจเพื่อเปลี่ยนโลกภายใน คือ พระพุทธเจ้า ส่วนบุคคลที่นำความความตายมาสร้างความก้าวหน้าให้แก่โลกเทคโนโลยี คือ สตีเฟน พอล จอบส์ (Steven Paul Jobs)

พระพุทธเจ้ากับความตาย เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะทรงอยู่ในวัยเยาว์ พระเจ้าสุทโธทนะพระราชบิดาได้ทรงพยายามทุกวิถีทางให้เจ้าชายสิทธัตถะ อยู่ครองราชย์สืบต่อจากพระองค์โดยการผูกมัดด้วยความสุขในทางโลกเป็นสำคัญ มุ่งให้เจ้าชายสิทธัตถะพบเห็นแต่สิ่งสวยงาม เช่น การสร้างปราสาทให้ประทับทั้ง 3 ฤดู จัดให้ทรงอภิเษกสมรส แต่ด้วยเหตุที่เจ้าชายสิทธัตถะทรงเป็นนักคิดมาตั้งแต่วัยเยาว์ จึงไม่อาจปิดกั้นความคิดของพระองค์ได้ วันหนึ่งเจ้าชายสิทธัตถะได้เสด็จประพาสนคร พระองค์ได้ทรงทอดพระเนตรเห็นคนแก่ คนเจ็บ คนตายและสมณะ (นักบวช) เรียกว่า เทวทูต 4 ก็ทรงรู้สึกสลดหดหู่ในพระทัยยิ่งนัก จนทำให้พระองค์ตั้งคำถามต่อประเด็นดังกล่าว

สิ่งเหล่านี้เรียกว่า วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาที่มาจากเจ้าชายสิทธัตถะกับการออกบวช ซึ่งว่าด้วยประเด็นของการเห็นเทวทูตทั้ง 4 และความตายเป็นเครื่องมือหนึ่งในการเรียนรู้และการพัฒนาปรับท่าทีและแสดงออกต่อประเด็นสาธารณะ จนนำไปสู่การปรับพฤติกรรมและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เรียกว่า ความตายตามแนวพุทธเป็นการแสดงท่าทีและเข้าใจและวางตัวหรือกระทำตัวให้เกิดบนพื้นฐานของการปรับและหรือเปลี่ยนไปตามอิริยาบถที่เหมาะสมต่อไป หรือในงานศึกษาเรื่องมุมมองทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับความตาย: กรณีศึกษาผู้ป่วยมะเร็งในวัยชราในเขตเมือง (ญาดารัตน์ บาลจ่าย และเฉลิมศรี เกิดมากมี, 2562) ที่สะท้อนแนวคิดทางพระพุทธศาสนาผสมรวมกับปรากฏการณ์ในปัจจุบันดังปรากฏออกมาเป็นผลงานวิจัยที่ว่า

เมื่อรู้ตัวว่า เป็นมะเร็ง ประกอบด้วยสภาวะความกลัว ไม่อยากเป็นภาระใคร ทรมาณกาย ทรมาณใจ...เมื่อต้องเกิดการยอมรับ...ยอมรับความเป็นจริงของชีวิต...อยู่กับมันให้ได้...เชื่อเรื่องกฎแห่ง

กรรม...ต้องวางจิตวางใจ...การปฏิบัติที่ช่วยได้...ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน...ใช้หลักธรรมนำทาง...สะสางสิ่ง
ค้างคาใจ...สิ่งที่ช่วยบรรเทาเบาบาง...มีเป้าหมายอยู่ข้างหน้า...สะสมกุศลบุญ...กำลังใจจากคนรอบข้าง
...สิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ

จากข้อความที่ปรากฏเรียกว่า กระบวนการหรือท่าทีต่อความตายอาจเรียกว่า ตายก่อนตายหรือใช้ความ
ใกล้ตายจากโรคภัยไข้เจ็บมาเป็นเป็นเครื่องมือในการระลึกถึงความตายดังที่ปรากฏในงานเรื่องการเตรียมตัว
ก่อนตายตามหลักพระพุทธศาสนา (จิตรรา อุณจะนำ และคณะ, 2565) ที่สะท้อนนำเสนอผลการศึกษเกี่ยวกับ
ความตายและท่าทีต่อความตายไว้ว่า

การเตรียมตัวก่อนตายตามหลักพระพุทธศาสนา มีความคิดคล้ายคลึงกันว่า การตายหรือ
ความตาย 1) เป็นสิ่งสากล 2) เป็นสภาวะสุดท้ายของสิ่งมีชีวิต 3) เป็นธรรมดาของทุกชีวิต และ 4) ไม่
มีสิ่งมีชีวิตใดไม่ผ่านชีวิตการตาย อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ทุกชีวิตรู้อยู่ว่า จะต้องตายแต่ด้วยระบบจิตใจ
ของมนุษย์ที่ต่างกัน กล่าวคือ มนุษย์ปุถุชนเมื่อนึกถึงความตายก็จะหวาดกลัว ส่วนมนุษย์อริยชนเมื่อ
นึกถึงความตายจะน้อมมาเป็นอนุสติ นำมาเป็นบทเตือนไม่ให้ประมาท เร่งทำความดีบำเพ็ญกุศลความ
ดีเพื่อหลุดพ้นต่อไป สำหรับมนุษย์ผู้รู้เท่าทันกฎสากลนี้ ก็จะใช้ชีวิตอยู่อย่างมีปกติ ปราศจากทุกข์ไม่
รู้สึกหวาดกลัวต่อความตายเพราะอยู่ด้วยปัญญา ดังนั้น มนุษย์ผู้มีปัญญา เมื่อรู้ว่า การตายหรือความ
ตายเป็นกฎธรรมชาติที่ทุกคนไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้แล้วไม่สามารถกำหนดความตายได้ว่าเมื่อไร ที่
ไหน อย่างไร จึงควรเตรียมตัวก่อนตายเสียให้พร้อมและดำเนินชีวิตอย่างไม่ประมาทตามหลักปัจฉิม
โอวาทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต่อไป

หรือในงานศึกษาเรื่องพระพุทธศาสนากับแนวคิดเรื่องสิทธิที่จะตาย (ณัชปภา วาสิงหน, 2557) ที่ผู้เขียน
มีท่าทีต่อความในแบบตายเลือกได้หรือเสนอแนวคิดเพื่อที่จะเลือกตายได้ ตามแนวคิดของสิทธิตามแบบ
ตะวันตก จึงเป็นที่มาของแนวคิดเรื่องการุณยฆาต ที่ปรากฏในสังคมตะวันตก ซึ่งในงานได้นำเสนอไว้ว่า

แนวคิดเรื่องสิทธิที่จะตายในบริบทของพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่า ตามหลัก
พระพุทธศาสนามนุษย์มีสิทธิที่จะตาย เพราะพระพุทธศาสนาเห็นว่า มนุษย์มีสิทธิในชีวิตของตนอีกทั้ง
ยังเป็นผู้ที่รักและรับผิดชอบตนยิ่งกว่าผู้ใด อย่างไรก็ตาม สิทธินี้ไม่ได้ครอบคลุมถึงอัตวินิบาตกรรมและ
การุณยฆาตทุกชนิด อัตวินิบาตกรรมที่ร้องขอให้ผู้อื่นเป็นผู้กระทำ (Assisted Suicide) และการุณย
ฆาตทางตรง (Active Euthanasia) เป็นสิ่งที่ไม่สามารถกระทำได้เพราะเป็นการกระทำที่เข้าข่ายการ
ละเมิดสิทธิของผู้อื่น เฉพาะอัตวินิบาตกรรมชนิดที่กระทำด้วยตนเองและการุณยฆาตทางอ้อมแบบ
สมัครใจ (Voluntary Passive Euthanasia) เท่านั้นที่จัดเป็นสิทธิที่สามารถกระทำได้ แนวคิดสิทธิที่
จะตายภายใต้กรอบคิดของพระพุทธศาสนามีความใกล้เคียงกับแนวคิดแบบเสรีนิยม (Liberalism)

อนึ่งแนวคิดเรื่องสิทธิที่จะตายในพระพุทธศาสนานี้เป็นเพียงแนวคิดที่ยืนยันอำนาจของผู้กระทำเท่านั้นซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องการตายดีหรือไม่ตามหลักการของพระพุทธศาสนา

หรือในงานศึกษาของชาญพัฒน์ ขำขัน (2563) ในเรื่องพระพุทธศาสนา: กำเนิดโลก ชีวิตหลังความตาย ที่ศึกษาเรื่องโลกหน้า ชีวิตหลังความตายและนำเสนอประเด็นร่วมทางพระพุทธศาสนาไว้ว่า

พระพุทธศาสนาเน้นเรื่องการพ้นทุกข์ และสอนให้รู้จักทุกข์และวิธีดับทุกข์ ให้พ้นจาก อวิชชา (ความไม่รู้จริงในธรรมชาติ) อันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์จากกิเลสทั้งปวง คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง การศึกษาครั้งนี้มีขอบเขตในการศึกษาการกำเนิดโลก ชีวิตหลังความตาย เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญของความเชื่อดังกล่าว เพราะเมื่อมนุษย์จากโลกนี้ตายไปแล้วมีสิ่งหนึ่งที่สามารถนำไป คือ ความดีและความชั่วและโลกหน้าเป็นอย่างไรมีอยู่จริงหรือไม่ ทำให้มีความสนใจที่จะค้นหาคำตอบให้แก่พุทธศาสนิกชนคนไทยและผู้สนใจใคร่รู้ได้รับรู้และรับทราบจึงได้ศึกษาเรื่องดังกล่าวอย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวมทั้งในทางตรงและทางอ้อมอันจะนำไปสู่การพัฒนาสังคม ให้อยู่อย่างยั่งยืนสืบไป

จากภาพรวมมีงานการศึกษาในลักษณะที่เนื่องด้วยความตายตามคติในทางพระพุทธศาสนาหรือทำที่ต่อความตายตามแนวพระพุทธศาสนาปรากฏในงานจากหลายแหล่ง และมีผู้ศึกษาวิจัยไว้พอสมควร เช่น ความเข้าใจเกี่ยวกับความตายในพระพุทธศาสนากับจริยธรรมทางการพยาบาลของพยาบาล สถาบันบำราศนราดูร (ศิริมา เทพสุภา และคณะ, 2553) ซึ่งในงานทั้งหมดจะมีมติเป็นไปในทิศทางเดียวกับพระพุทธศาสนาที่ว่าความตายเป็นวิธีแห่งธรรมชาติ กระบวนการของการยกจิต พัฒนาใจ เตรียมความพร้อมต่อความตายเป็นกลไกร่วมหรือทำที่ทางพระพุทธศาสนา และเป็นปรากฏการณ์ร่วมในเชิงสังคมในองค์รวมด้วย ดังนั้น ปรากฏการณ์เหล่านี้เป็นปรากฏการณ์จริงและมีอยู่ในพระพุทธศาสนาหรือแสดงออกทางพระพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน

สรุป

ความตายของเด็กน้อยคงเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ สถานที่ที่ไหนดก็ตาย ช้าเร็วก็คงต้องตาย เพียงแต่ว่า น้องหนูนา อาจจะตายเร็วเกินไปหน่อย เสี่ยงแบบเด็กที่สดใส พร้อมทั้งจะก้าวเดินไปข้างหน้าเพื่อชีวิตที่ดีกว่ากับฉากหลังที่เดินจากมาและก้าวต่อไปที่กำลังจะมุ่งหน้าต่อไป นั่นก็คือ สิ่งที่จะควรเกิดขึ้น แต่อย่างไรเสียเมื่อความตายพรากเธอไปแล้ว ก็คงได้แต่แสดงความไว้อาลัย แล้วก็จดจำความทรงจำที่ดีงามของเธอเหล่านั้นไว้เป็นความทรงจำร่วมในช่วงเวลาหนึ่ง เธอ คือ จุดตัดของชีวิต และการเรียนรู้ร่วมกันที่ชื่อว่า นิสิตปริญญาตรีของคณะสังคมศาสตร์ จึงบันทึกไว้เป็นความทรงจำร่วมของช่วงเวลาและยืนยันด้วยความตายเป็นธรรมชาติตามหลักคิดในทางพระพุทธศาสนา ภายใต้กฎไตรลักษณ์ที่มีความเปลี่ยนแปลงเป็นธรรมชาติ “เกิดขึ้น-ตั้งอยู่-ดับไป” ดังบทที่พระสวดพิจารณาผ้าบังสุกุลหน้าหีบศพว่า อนิจจา วต สงขารา แปลว่า สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 13: 493) ตามเหตุปัจจัยของช่วงเวลาเป็นเช่นนั้นเอง

เอกสารอ้างอิง

- จิตรา อุณจะนำ และคณะ. (2565). การเตรียมตัวก่อนตายตามหลักพระพุทธศาสนา. *วารสาร มจร ล้านนา วิชาการ*. 11 (1), 117-128.
- ชาญพัฒน์ ขำขัน. (2563). พระพุทธศาสนา: กำเนิดโลก ชีวิตหลังความตาย. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*. 25 (1), 1-14.
- ญาดารัตน์ บาลจ่าย และเฉลิมศรี เกิดมากมี. (2562). มุมมองทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับความตาย: กรณีศึกษาผู้ป่วยมะเร็งในวัยผู้ใหญ่ในเขตเมือง. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*. 15 (ฉบับเพิ่มเติม), 15-31.
- ณัชปภา วาสิน. (2557). พระพุทธศาสนากับแนวคิดเรื่องสัพพัญญูที่จะตาย. *วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*. 21 (3), 55-74.
- พระณัฐภัทร กิจจกาโร และคณะ. (2566). วิพากษ์ข้อถกเถียงเรื่องพระเทวทัตในฐานะคู่ปรับพระพุทธเจ้าใน คัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและมหายาน. *วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์*. 6 (2), 122-136.
- พระภุชงค์ ศรีเฉลิม. (2567). นิสิตคณะสังคมศาสตร์. *สัมภาษณ์*. 7 มีนาคม.
- พระมหาศิวาบุตร ทัพพวงค์. (2567). นิสิตคณะสังคมศาสตร์. *สัมภาษณ์*. 7 มีนาคม.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (19 กันยายน 2559). ความตาย: พระพุทธเจ้าสอน สติปัฏฐาน จอบลัทธิปฏิบัติ. สืบค้นเมื่อ 7 มีนาคม 2567, จาก <https://www.mcu.ac.th/article/detail/444>
- ภัทรพล ใจเย็น. (2567). รองคณบดีคณะสังคมศาสตร์ฝ่ายบริหาร. *สัมภาษณ์*. 7 มีนาคม.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย. (2557). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล เล่ม 13, 14, 22*, พิมพ์ครั้งที่ 9. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย.
- ศิริมา เทพสุภา และคณะ. (2553). ความเข้าใจเกี่ยวกับความตายในพระพุทธศาสนากับจริยธรรมทางการพยาบาลของพยาบาล สถาบันบำราศนราดูร. *วารสารสถาบันบำราศนราดูร*. 4 (2), 1-9.
- สมศักดิ์ สุขเพ็ญ. (2567). อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ฝ่ายบริหาร. *สัมภาษณ์*. 7 มีนาคม.
- สร้อยบุญ ทรายทอง (2567). อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ฝ่ายบริหาร. *สัมภาษณ์*. 7 มีนาคม.
- สุทธิชัย หยุ่น. (10 กุมภาพันธ์ 2565). ความตายเหมือนก้อนเมฆ... ประมาจารย์เซน ‘ติช นัท ฮันห์’. สืบค้นเมื่อ 7 มีนาคม 2567, จาก https://www.matichonweekly.com/column/article_515538
- Sarit Khirirat. (29 กรกฎาคม 2562). *สโตอิกกับการใช้ชีวิตในศตวรรษที่ 21*. สืบค้นเมื่อ 7 มีนาคม 2567, จาก <https://saritkhiriratfarm.medium.com/%E0%B8%AA%E0%B9%82%E0%B8%95%E0%B8%AD%E0%B8%B4%E0%B8%81%E0%B8%81%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B9%83%E0%B8%8A%E0%B9%89%E0%B8%8A%E0%B8%B5%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%95%E0%B9%83%E0%B8%99%E0%B8%A8%E0%B8%95%E0%B8%A7%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%A9%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88-21-2c984a7fa059>